

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Podnikání a právo

**Listina základních práv Evropské unie v judikatuře
Soudního dvora EU**

(bakalářská práce)

Autor: Jana Hudíková

Vedoucí práce: JUDr. Nicole Grmelová Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 31. března 2013

.....

Jana Hudíková

Poděkování

Za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky v průběhu jejího zpracování bych tímto ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce JUDr. Nicole Grmelové Ph.D.. Mé velké díky dále patří mým rodičům a blízkým, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Obsah:

1. Úvod.....	5
ČÁST OBECNÁ	7
1.1. Lidská práva - vymezení pojmu	7
1.2. Dělení lidských práv.....	8
1.3. Vývoj ochrany lidských práv v rámci EU	9
1.4. Prameny lidských práv v Evropské unii.....	11
1.4.1. Primární právo.....	11
1.4.2. Judikatura Evropského soudního dvora	13
1.4.3. Sekundární právo.....	14
1.5. Charta základních práv Evropské unie.....	15
1.5.1. Obsah Listiny základních práv EU a její struktura.....	17
1.5.2. Právní závaznost Listiny základních práv EU.....	21
1.5.3. Lisabonská smlouva	22
2. ČÁST ZVLÁŠTNÍ	24
2.1. Judikatura v době právní nezávnosti Listiny základních práv Evropské unie	25
2.1.1. BECTU (C-173/99).....	25
2.1.2. RADA V. HAUTALA (C- 353/99).....	27
2.1.3. KOMISE v. TECHNISCHE GLASWERKE ILMENAU (C-232/02 P).....	30
2.2. Judikatura v době právní závaznosti Listiny základních práv Evropské unie	32
2.2.1. RUIZ ZAMBRANO (C-34/09).....	33
2.2.2. O.E.A (C-356/11).....	36
2.2.3. IIDA (C-40/11).....	39
3. Závěr	43
Seznam použité literatury	45

1. Úvod

I v dnešní době patří ještě problematika lidských práv a svobod k neustále se vyvíjejícím oblastem. Je pojmem, se kterým se setkáváme v každodenním životě. I z pohledu laiků se jedná o nejzákladnější práva vůbec a je na ně zaměřována velká pozornost.

Aby mohla být patřičně dodržována, musí být v první řadě řádně vymezena a následně náležitě právně ošetřena. Tyto úkony patří výhradně do kompetence jednotlivých států, stejně jako snaha předcházet a minimalizovat jejich porušování.

Cílem této práce je zjistit a následně poukázat na to, jak se jednotlivá ustanovení Listiny základních práv EU nyní promítají a promítala před její právní závazností v činnosti Evropského soudního dvora, dnes Soudního dvora EU, tj. v rozhodnutích Soudního dvora a stanoviscích generálních advokátů. K dosažení daného cíle významně přispívá vymezení samotného pojmu *lidská práva*, jejich možné dělení a následné chronologické shrnutí vývoje právní úpravy lidských práv v Evropské unii, od zakládajících smluv až po Listinu (dříve Chartu) základních práv Evropské unie. Cílem je dále také zaměřit se na Listinu jako na vcelku pokrokový a nadčasový dokument v oblasti lidských práv, její vývoj, strukturu, obsah jednotlivých částí a problematiku právní závaznosti před přijetím a po přijetí Lisabonské smlouvy.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a to do části obecné a do části zvláštní.

Část obecná obsahuje sedm kapitol. V prvních dvou kapitolách bude vymezen pojem a možnosti dělení lidských práv. Kapitola třetí se bude zabývat vývojem ochrany lidských práv v rámci Evropské unie zejména na úrovni práva primárního. Důležité je také vymezení pramenů lidských práv v Evropské unii, ty budou shrnuty v kapitole čtvrté. Zbylé tři kapitoly se budou věnovat již pouze dokumentu Listiny, okolnostem jejího vzniku, její struktuře a krátkému shrnutí jejího obsahu a problematice právní závaznosti až po Lisabonskou smlouvu, která byla pro Listinu důležitým mezníkem.

V části zvláštní, která bude rozdělena do dvou částí, se budu věnovat odkazům na daný dokument v konkrétních soudních rozhodnutích, usneseních či stanoviscích generálních advokátů. V části první se budu zabývat odkazy na Listinu základních práv EU v době její právní nezávaznosti. Na vybraných případech ukážu v jakém rozsahu a kdo na dokument odkazoval. V následující části se taktéž budu zabývat odkazy na Listinu základních práv EU nicméně již v době její právní závaznosti. Zde vzhledem k možnostem budu porovnávat rozsah odlišností v odkazech u rozhodnutí Soudního dvora a stanovisek generálních advokátů. Kvůli velkému množství soudních případů, ve kterých byla Listina použita, si vyberu pouze případy vztahující se ke konkrétnímu článku.

Jako zdroje části obecné slouží především tištěné odborné publikace v českém jazyce, některé prameny primárního práva EU, tj. Smlouva o fungování EU, a prameny sekundárního práva EU v podobě směrnic a nařízení. V dané části jsou také použity i odborné články, nejen v českém, ale i v anglickém jazyce. V neposlední řadě využívám i několika internetových zdrojů. V části zvláštní rovněž používám několik tištěných zdrojů, nicméně vycházím především z jednotlivých rozhodnutí a stanovisek, která jsou dostupná na oficiálních stránkách Soudního dvora Evropské unie v celém znění.

ČÁST OBECNÁ

„Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ...“¹

1.1. Lidská práva - vymezení pojmu

Lidská práva jsou práva a svobody, které uznává lidská společnost jako práva patřící všem jedincům bez ohledu na stát, ve kterém žijí. Jsou chápána i jako soubor norem mezinárodního práva, který zaručuje jednotlivcům svobodu a důstojnost. Lze je začlenit do práv veřejných a zároveň jsou označovány jako práva univerzální, protože se vztahují na celé lidstvo. Vycházejí z principu rovnosti všech lidských bytostí a mají velký dopad nejen na vztahy mezi lidmi, morálku, ale i na mravní hodnoty společnosti.

Právě tato práva jsou považována za jeden z důležitých znaků demokratického právního státu a jsou jedním z elementů zajišťujících chod lidské společnosti. Měla by být zakotvena v ústavách jednotlivých států a v posledních letech i v mezinárodních dokumentech. Státy mají za úkol zajistit především dodržování těchto práv.

V porovnání s jinými druhy práv jsou lidská práva nepromlčitelná, tudíž neustále platná a především doživotní, tj. vznikají narozením člověka a končí jeho úmrtím bez ohledu na pohlaví nebo rasu.

V souvislosti s lidskými právy se používá několik spojení, a to např. *základní lidská práva*, *základní práva* nebo pouze *lidská práva*. Všechna spojení mají v podstatě podobný význam. *Lidská práva* kladou důraz na fakt existence lidské bytosti a práva či oprávnění související právě s její existencí. Kdežto *základní práva* apelují na již výše zmíněnou nezrušitelnost a nezcizitelnost.²

¹ Smlouva o Evropské unii, konsolidované znění, Preambule, hlava I., čl. 2

² GRYGAR, Jiří. Ochrana základních práv v Evropské unii. Praha: IFEC, 2001, str. 12

1.2. *Dělení lidských práv*

Lidská práva se mohou dělit na základě různých hledisek. Jako první a nejčastější je dělení na:

- osobní práva a svobody
- politická práva a svobody
- sociální, hospodářská a kulturní práva

Součástí první skupiny, osobních práv a svobod, je právo na život, od kterého jsou odvozována všechna ostatní práva. Můžeme sem dále také zařadit zákaz mučení, otroctví a nucených prací. Obdobné dělení můžeme najít například v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky.

Další možností jak dělit lidská práva je dělení na generace. To vypadá následovně:

- první generace – občanská a politická práva
- druhá generace – hospodářská, sociální a kulturní práva
- třetí generace – práva solidarity (práva jednotlivce, jejichž výkon kolektivní)

Autorem tohoto dělení je český právník Karel Vašák, který určitý čas působil u Mezinárodního ústavu pro lidská práva. Je důležité podotknout, že pořadí generací nesnižuje významnost jednotlivých druhů práv.³

V publikaci doc. Šiškové je definováno rovněž dělení dle generací, ale souběžně i dle obsahu jednotlivých práv a jejich charakteru. Jedná se o:

- práva první generace – směřují k ochraně života a důstojnosti jedince
- práva druhé generace – politická práva
- práva třetí generace – hospodářská, sociální a kulturní práva
- práva čtvrté generace – nová práva nově se vytvářející, která mají smíšenou povahou (např. právo na hodnotné životní prostředí)⁴

³ GRYGAR, Jiří. Ochrana základních práv v Evropské unii. Praha: IFEC, 2001, str. 12

⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v EU, 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 20-24

1.3. *Vývoj ochrany lidských práv v rámci EU*

Podíváme-li se do prvotních dokumentů spojených s dnešní Evropskou unií, tj. do zakládacích smluv - Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli (1952), Římské smlouvy o EHS a EURATOMU (1958), zjistíme, že přímo neupravují lidská práva ani neobsahují katalog základních práv. Je to z toho důvodu, že primární účel založení byl ekonomický, a tudíž ochrana lidských práv nebyla až tak potřebná. Především všechny státy měly své vlastní právní úpravy lidských práv a právě v oblasti lidských práv již byla činná Rada Evropy se svou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, která byla podepsána roku 1950 a členy organizace následně ratifikována. V této souvislosti je nutné poznamenat, že v dnešní době jsou všechny členské státy Evropské unie současně členy Rady Evropy.

Samozřejmě, nelze konstatovat, že zakládací smlouvy oblast lidských práv zcela ignorovaly. V rámci původních znění zakládacích smluv se nachází například různé články, které alespoň okrajově zmiňují některé z lidských práv. Jedná se především o zákazy diskriminace na základě státní příslušnosti či pohlaví. Konkrétně tomu tak je v článku 157 Smlouvy o fungování Evropské unie (dříve 141). Ten se zabývá zásadou stejného odměňování mužů i žen, jinými slovy diskriminací na základě pohlaví. Jednotlivé články byly postupně různě rozšiřovány, revidovány a doplňovány na základě změn, které přinesla např. Maastrichtská smlouva (1992) a následně smlouva Amsterodamská (1997), což svědčí o postupně rostoucím zájmu o lidská práva ze strany Evropského společenství.

V rámci Společenství bylo postupem času zjištěno, že je však úprava lidských práv potřebná, především v oblasti institucí – Komise, Parlamentu a Rady. Iniciativní činnost vygradovala v roce 1976, kdy Komise předložila Parlamentu zprávu o ochraně základních práv v Evropském společenství. V dané zprávě se snažila poukázat na fakt, že Evropský soudní dvůr lépe zabezpečí ochranu lidských práv pomocí doktríny obecných právních zásad. Dále se také snažila iniciovat vznik deklarace tří institucí, která by potvrzovala respekt a oddanost lidským právům. To se nakonec podařilo a o rok později, dne 5. dubna 1977, přijaly tři instituce (Evropský parlament, Komise, Rada) Společnou deklaraci základních práv. V ní jsou institucemi vyzdvihována základní práva, která vyplývají z jednotlivých státních Ústav, a je jim přikládán velký

význam. Dále odkazují zároveň na judikaturu Evropského soudního dvora. Deklarace jako taková sice nebyla nijak právně závazná, avšak její dodržování bylo výrazem prestiže. Instituce se tedy dobrovolně zavazovaly k dodržování lidských práv při výkonu svých pravomocí a při prosazování cílů Evropského společenství.^{5,6}

Za nedostatek bylo považováno to, že Deklarace nevymezovala jednotlivá práva nijak blíže. To se pokusil napravit v roce 1984 Evropský parlament tím, že vypracoval návrh Evropské ústavy, do něhož byl zakomponován i samostatný katalog lidských práv. Návrhu se ale nedostalo potřebné politické podpory. Evropský parlament byl právem označován za největšího iniciátora a zastávce potřeby právně ošetřit lidská práva. Dalším krokem Evropského parlamentu bylo vydání Bílé knihy v roce 1988 ve snaze zvýšit efektivitu úsilí v oblasti lidských práv. Bílá kniha poskytovala záruky lidských práv na úrovni práva komunitárního.^{7,8}

Další smlouvou obsahující alespoň zmínku o lidských právech je Jednotný evropský akt (JEA) z roku 1986. Přímou v preambuli JEA je obsažena zmínka o respektování Úmluvy.

„Jeho veličenstvo král Belgičanů, její veličenstvo královna Dánska ... odhodlání společně podporovat demokracii zakládající se na základních právech přiznaných v ústavách a v zákonech členských států, v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a v Evropské sociální chartě, zejména na svobodě, rovnosti a sociální spravedlnosti“^{9,10}

Evropský parlament dále přijal rezoluci o Deklaraci lidských práv a svobod v roce 1989. Ta obsahovala 24 článků o základních právech občanů Evropského společenství. Práva se odvíjela od Evropské úmluvy. Obsah deklarace byl pak následně

⁵ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. Evropská unijní ochrana lidských práv. Praha: Linde Praha a.s., 2001, str. 7-9

⁶ OUTLÁ, Veronika a kolektiv. Právo Evropské unie. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 320-322

⁷ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v EU. Praha: ASPI, 2003, str. 36

⁸ OUTLÁ, Veronika a kolektiv. Právo Evropské unie. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 321

⁹ Jednotný evropský akt, únor 1986, preambule

¹⁰ Je tu zmíněna Evropská sociální charta, což je také jeden z dokumentů Rady Evropy z roku 1961, podepsána v Turíně. Charta upravuje především ochranu hospodářských a sociálních práv. Z toho plyne, že je od Úmluvy značně odlišná.

obsažen v rezoluci o Ústavě Evropské unie v roce 1994. Tu připravil Institucionální výbor Evropského parlamentu.¹¹

Právě takové úkony ze strany Evropského parlamentu postupně připravovaly zázemí následnému přijetí Charty základních práv Evropské unie.

V daném směru byla aktivním orgánem i Evropská komise. Té šlo především o právní úpravu lidských práv na úrovni komunitárního práva a vedla patřičné kroky k tomu, aby i Evropské společenství mohlo být signatářem Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. K těmto krokům patří například návrh Komise na přistoupení Evropského společenství k Úmluvě nebo oficiální prohlášení Komise, ve kterém apelovala na začlenění lidských práv do *acquis communautaire* a dohled nad jejich dodržováním. Zmíněné memorandum Rada Evropy ignorovala, avšak v roce 1994 se obrátila na Evropský soudní dvůr a vyžádala si posudek na to, zda je možné, aby se Společenství připojilo. Soud nakonec došel k závěru, že toto připojení možné není vzhledem k tomu, že žádná z institucí nemá pravomoc uzavírat dohody nebo vydávat jakákoli rozhodnutí v oblasti lidských práv. Tedy v tomto případě, že jejími stranami mohou být výhradně státy.¹²

Tato problematika byla předmětem diskusí i na summitu v Kolíně nad Rýnem, který se konal v roce 1999. Zde bylo rozhodnuto o vypracování vlastní Charty základních práv Evropské unie.

1.4. *Prameny lidských práv v Evropské unii*

Prameny lidských práv lze rozlišovat na několika úrovních. Jsou upraveny na úrovni práva primárního, práva sekundárního a za prameny lidských práv je považována ustálená judikatura Soudního dvora, která rozšiřuje právní základ ochrany těchto práv.

1.4.1. *Primární právo*

Úpravou lidských práv v primárním právu rozumíme právní normy obsažené v základních smlouvách EU a vztahující se k lidským právům a jejich novelizace. Tyto

¹¹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Evropská unijní ochrana lidských práv. Praha: Linde Praha a.s., 2001, str. 8

¹² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Evropská unijní ochrana lidských práv. Praha: Linde Praha a.s., 2001, str. 11

dokumenty se zabývají především fungováním a organizací EU a tedy ani jedna ze smluv neobsahuje katalog lidských práv, ale pouze nutný právní základ.

Obecná ustanovení v oblasti dané problematiky se nacházela například v preambuli Smlouvy o založení Evropského společenství (dále jen SES), kde je zmíněn záměr upevňovat mír a svobodu a zároveň vyzvat další státy Evropy, aby tak činily. V prvotní verzi SES se lidským právům věnuje již zmíněný článek 119, později 141, dnes čl. 157 SFEU o rovném odměňování obou pohlaví. Ovšem v konsolidované verzi SES z roku 2002 se právům věnuje hned druhý a třetí článek, který upravuje rovné zacházení s muži a ženami. Diskriminací se zabývá článek 12 a 13 novelizované verze, a to konkrétně na základě státní příslušnosti. Článek 13, který přibyl po Amsterodamské smlouvě, pouze stanovuje pravomoc Rady a Evropského parlamentu přijímat opatření za účelem boje proti diskriminaci na základě dalších aspektů (tj. pohlaví, rasa, etnický původ, sexuální orientace). Článek 12 je označován jako absolutní zákaz diskriminace a vyjadřuje obecnou zásadu rovnosti. Zakazuje jakoukoli formu diskriminace (horšího postavení) příslušníků jiných členských států v porovnání s vlastními občany.¹³

Vzhledem k tomu, že EU zaručuje čtyři svobody pohybu (osob, zboží, kapitálu, služeb), obsahuje SES články, které se jim věnují konkrétně. Článek 39 konsolidované verze (dnes článek 45, odstavec 2 SFEU) zaručuje volný pohyb pracovníků v rámci Společenství a samozřejmě zákaz diskriminace pracovníků z jiných členských zemí v zaměstnání. Zákaz omezování pohybu kapitálu a plateb zaručuje článek 56 (dříve 73b, dnes 63 SFEU) a poskytování služeb mezi členskými státy řeší článek 49 (dříve 59, dnes 56 SFEU). Těmito svobodami se ale podrobněji zabývá Smlouva o fungování Evropské unie, konkrétně hlava IV. – Volný pohyb osob, služeb, kapitálu a Smlouva o založení EURATOMU, která jim věnuje dvě hlavy (Hlava I. Volný pohyb zboží a Hlava III. Volný pohyb osob, služeb a kapitálu).

Smlouva o Evropské unii se původním článkem F, hlavy I. (dnes čl. 218, odstavec 6 a 8) hlásí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. V článku 6 (dnes 157 SFEU) zmiňuje samozřejmě zákaz diskriminace na základě pohlaví a to v případě rovného odměňování žen a mužů, který již zmiňovala SES. Jako

¹³ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv 2. doplněné vydání. Praha: C.H.Beck 2003, str. 45-46

novou věc zavádí Maastrichtská smlouva v článku 8 (dnes Část druhá, čl. 20 SFEU) tzv. občanství Unie, které zaručuje příslušná práva povinností. Práva jsou následující

- volný pohyb na území členských států
- právo volit a být volen ve státě kde má občan bydliště a je jeho státním příslušníkem, pokud pobývá v jiném členském státě, jehož příslušníkem není, má právo volit a být volen do Evropského parlamentu
- v případě pohybu na území třetích zemí, má občan EU právo na ochranu konzulátem jakéhokoli členského státu
- petiční právo vůči Evropskému parlamentu a právo obrátit se na Evropského ombudsmana

Je důležité podotknout, že občanství Unie má pouze doplňující charakter vzhledem ke státnímu občanství příslušného členského státu, a tudíž ho nenahrazuje.

Chronologicky další je smlouva Amsterodamská z roku 1997, která mimo jiné přináší novinku v oblasti lidských práv, a to v podobě sankčního systému. V případě jejich nedodržování či porušování ze strany členského státu, hrozí státu sankce ekonomického či politického charakteru a možná ztráta členství.

V roce 2002 následovala Smlouva z Nice, která žádný pokrok v oblasti lidských práv nepřinesla.

Lisabonskou smlouvou se budu zabývat ve zvláštní kapitole.

1.4.2. *Judikatura Evropského soudního dvora*

Judikatura Evropského soudního dvora představuje další velice významný zdroj lidských práv. Postupným prohlubováním kompetencí jednotlivých institucí EU se dostala působnost Soudního dvora od věcí ekonomické povahy až k lidským právům. Poprvé se Soudní dvůr zmínil o lidských právech v rozsudku ve věci č. 29/69 Erich Stauder/Město Ulm.

Na úplném začátku případu stojí rozhodnutí Komise, kterým kvůli nadměrným zásobám másla na vnitřním trhu zmocnila členské státy k prodeji másla na základě

kuponů. Prodej byl určen pouze určité skupině lidí, a to zejména poživatelům sociálních dávek. Vzhledem k obavám ze zneužívání těchto kuponů lidmi, kteří do dané sociální skupiny nepatřili, vložila Komise k rozhodnutí ještě článek, který měl zabezpečit, aby výhod mohly užívat pouze příslušné osoby. Problém nastal v okamžiku, kdy bylo třeba rozhodnutí přeložit do dalších jazyků. Konkrétně německý překlad se s rozhodnutím rozcházel právě v přidaném článku. V německé verzi bylo uvedeno, že kupující se musí prokázat kuponem, který je na jeho jméno. Kdežto v originální verzi stálo, že kupon by se měl vztahovat k jeho osobě. Německý státní příslušník, pan Erich Stauder, se ale proti tomu ohradil s tím, že není dostatečně zajištěna ochrana lidských práv a podal správní žalobu s tím, že nemá zájem, aby se po supermarketech povalovaly kupony s jeho jménem. Správní soud se tedy obrátil na ESD s předběžnou otázkou, zda je podmínkou prodeje másla na kupony i uvádění jmen jejich uživatelů. Evropský soudní dvůr konstatoval, že není možné přihlížet pouze k jedné jazykové verzi, a že v takových případech převažuje co nejširší interpretace daného ustanovení. Dále také konstatoval, že není třeba identifikace jménem. A Komise tedy mohla vydat doplňující rozhodnutí s tím, že každý členský stát si sám může vybrat způsob ověření příjemců kuponů, tedy sociálních podpor. Daný případ je natolik zásadní pro danou problematiku z toho důvodu, že ve výroku soudu se poprvé objevila zmínka o ohrožování základních lidských práv, která jsou obsažena v obecných principech práva ES a která jsou chráněna Evropským soudním dvorem.¹⁴

K základním právům dle judikatury Soudního dvora dále patří například nárok na soudní ochranu, zásada rovnosti, respektování rodinného života nebo nedotknutelnost obydlí.

1.4.3. *Sekundární právo*

V oblasti sekundární legislativy jsou pramenem práva především nařízení a směrnice. Tyto předpisy především upřesňují normy primárního práva EU. Jejich množství je tedy logicky podstatně větší v porovnání s právem primárním.

Směrnic se využívá k harmonizaci vnitrostátních právních předpisů členských států. Musí být inkorporovány do právních řádů do stanovené doby. Ovšem

¹⁴ PÍTROVÁ, Lenka a kol.. Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora. 1.díl. Praha: Linde Praha,a.s., 2000, str. 87-89

instrumenty, které k tomu budou použity, závisí pouze na jednotlivých státech. Jako příklad sekundární legislativy, která rozšiřuje opatření práva primárního, jsem si vybrala směrnici 2006/54/ES o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání. Tato směrnice je prostředkem specifikace článku 141 SES (původního 119, dnes 157 SFEU) a nahradila původní směrnici 1975/117/EHS. Úkolem pro členské státy je právně zajistit odstranění veškeré diskriminace na základě pohlaví v oblasti odměňování, zavedení systému odměňování, který je založen na stejném principu pro muže i ženy a současně odstranit právní nebo správní předpisy, které toto umožňují.¹⁵

Další takovou směrnicí týkající se dané oblasti je směrnice 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ. Stejně jako předchozí směrnice, i tato specifikuje článek 13 SES (dnes čl. 19 SFEU). Vymezuje pojem přímé a nepřímé diskriminace na základě rasy nebo etnického původu. Opatření se vztahuje na různé oblasti jako například vzdělání, sociální výhody nebo přístupu ke službám a zboží.¹⁶

Nařízení jsou zpravidla přijímána Evropským parlamentem nebo Radou EU a jsou v plném rozsahu závazná pro všechny přímo, bez prováděcího vnitrostátního aktu. Jako příklad nařízení, týkajícího se dané problematiky jsem si vybrala Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1889/2006 o zřízení nástroje pro financování podpory demokracie a lidských práv ve světě. Účelem je zvýšit úctu k lidským právům a jejich dodržování v různých oblastech spolupráce se třetími zeměmi a upevnění mezinárodního rámce ochrany lidských práv.¹⁷

1.5. *Charta základních práv Evropské unie*

Jak již bylo zmíněno, ucelený katalog lidských práv čistě pro potřeby Unie, byl předmětem diskuse summitu v Kolíně nad Rýnem konaném v červnu v roce 1999. Zde se o něm i rozhodlo. V následujících měsících na zasedání Evropské rady v Tampere bylo rozhodnuto o vytvoření tělesa, který tento katalog zhotoví a následně jej předloží Evropskému parlamentu a Komisi a současně zhotoví i metody činnosti daného tělesa.

¹⁵ Směrnice 2006/54/ES

¹⁶ Směrnice 2000/43/ES

¹⁷ Nařízení 1889/2006

Dne 1. února 2000 tedy oficiálně vznikl *Konvent*, orgán pověřený k sestavení prvního uceleného katalogu základních lidských práv. Nicméně zakládající zasedání pozdějšího Konventu se konalo již v prosinci 1999.^{18, 19}

Konvent zasedal v Bruselu a skládal se z 15 zástupců členských států, 30 poslanců členských států, 16 evropských poslanců a po jednom zástupci z institucí EU, Komise, Evropského soudního dvora a Evropské rady, kteří měli pouze roli pozorovatelů.²⁰ Při formování Konventu bylo záměrem, aby se názorově podílely kromě institucí také všechny členské státy. Celý tento orgán zastřešoval bývalý německý prezident Roman Herzog, který usiloval o vytvoření dokumentu s okamžitou právní závazností. Dokument byl později nazván *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, tedy *Charta základních práv Evropské unie*. Byla formálně vyhlášena a podepsána zástupci států a vlád v prosinci roku 2000 v Nice, ještě během předsednictví Francie, na zasedání Evropské rady a byla připojena ke smlouvě z Nice. Proti dokumentu byly pouze Velká Británie a Dánsko, zástupci těchto zemí podepsaly Chartu až po přimluvě francouzského premiéra. Předmětem následných diskusí během zasedání bylo ovšem postavení Charty v právu EU. Tedy otázka, zda ji zařadit do zakládacích smluv či nikoli a zda má být Charta právně závazná nebo mít pouze deklaratorní charakter.^{21, 22, 23}

Právě právní závaznost dokumentu po vyhlášení byla klíčovým bodem i následujících diskusí. Osobně jako první problém vidím tu skutečnost, že Charta po vyhlášení nepodléhala žádné ratifikaci v jednotlivých státech. Byla to tedy pouhá proklamace lidských práv, kterých se jedinci v podstatě nemohli u Evropského soudního dvora dovolávat. Jedním z návrhů bylo nepřímo zařadit Chartu do zakládacích smluv. Tuto ideu propagoval i Romano Prodi, tehdejší předseda Evropské komise. Ten také veřejně prohlásil závaznost Charty v rámci Komise. Další možnou ideou bylo zařadit Chartu k potenciální Ústavě EU, jenže ta zatím v té době nebyla. Až o tři roky

¹⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. Praha: ASPI, 2003, str. 178-179

¹⁹ OUTLÁ, Veronika a kolektiv. *Právo Evropské unie*. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 334-335

²⁰ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001, ISBN 80-86412-13-X, str. 96

²¹ OUTLÁ, Veronika a kolektiv. *Právo Evropské unie*. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 335-336

²² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde Praha a.s., 2001, str. 18-19

²³ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001, str. 96-102

později se v rámci debat o Ústavě EU na konferenci v Římě prosadilo začlenění Charty základních práv EU do textu možné evropské ústavy, což by automaticky znamenalo právní závaznost dokumentu. Ústavní smlouva sice byla roku 2004 podepsána, ale s nijak velkým úspěchem se nesetkala. V rámci referenda byla zamítnuta v Nizozemsku a Francii. Smlouva o Ústavě pro Evropu tedy pouze změnila název Charty základních práv EU na Listinu základních práv Unie.²⁴ Dále již tedy používám název Listina základních práv EU.

Jedinečnost vývoje Listiny spočívala v tom, že vůbec poprvé v historii byli do tvorby zapojeni i samotní občané EU, různá sdružení občanů nebo zájmové skupiny. To se projevovalo například publikací veškerých dokumentů z dané problematiky na internetu, na speciálně zřízené síti, kde kdokoli mohl vyjádřit svůj názor a tím interaktivně ovlivnit vývoj dokumentu a aktivně se účastnit procesu tvorby.²⁵ Vyjadřovat se zároveň mohli i zástupci orgánů jako Hospodářský a sociální výbor, Výbor regionů nebo Evropský veřejný ochránce práv, tedy ti, kteří neměli v Konventu zastoupení, ale měli status pozorovatelů.²⁶

1.5.1. *Obsah Listiny základních práv EU a její struktura*

Listina je ve své podstatě vcelku zajímavým dokumentem v tom směru, že se jedná o katalog lidských práv, která ale již dříve byla deklarována v jiných dokumentech. Nicméně přiznává i práva zcela nová jako je například zákaz klonování lidských bytostí nebo právo na řádnou správu. Tato práva nebyla do té doby nijak více upravována. Zajímavé je i uspořádání práv v Listině, ta totiž nejsou uspořádána podle charakteru (např. sociální, kulturní, politická) jako tomu je například v Listině základních práv a svobod v ČR. Ani zde není uspořádání dle generací či rozdělení na práva a svobody. Listina je upořádána podle jednotlivých společenských hodnot, které by měly být chráněny právem. Listina se skládá z preambule a sedmi hlav. Zajímavé také je, že jednotlivé kategorie práv se prolínají ve vícero kapitolách.

²⁴ OUTLÁ Veronika a kolektiv, Právo Evropské unie. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 343

²⁵ Díky velkému úspěchu tohoto systému, jej bylo využito i později při přípravě návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu.

²⁶ GRYGAR, Jiří. Ochrana základních práv v Evropské unii. Praha: IFEC, 2001, str. 96-102

Preamble- Ačkoli tato část dokumentu žádná práva neupravuje, je velmi důležitá. Zmiňuje stále se stupňující integraci evropských zemí a potřebu vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Zároveň stanovuje lidská práva jako hodnoty a posílení jejich ochrany ve společnosti. Uvádí také, oč se celý dokument opírá, tj. ústavní tradice a mezinárodní závazky jednotlivých členských států, Smlouvy Společenství, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Sociální charty, které Unie a Rada Evropy přijaly, a judikatura Soudního dvora.²⁷

Hlava I. „Důstojnost“- První kapitola upravuje osobní práva občanů Unie, která jsou velmi úzce spjatá s osobností člověka jako takového. Jedná se o práva, která většinou přednostně obsahují i ostatní dokumenty týkající se lidských práv. Konkrétně jde o právo na život, zákaz mučení, nelidského zacházení a otroctví, nedotknutelnost a ochrana lidské důstojnosti, která je současně základem jednotlivých základních práv.²⁸ V článku třetím, odstavci 2, bodě D je zmíněn zákaz reprodukčního klonování. Jedná se o zcela nově upravené právo oblasti nedotknutelnosti lidské osobnosti. Toto právo je vnímáno jako vyjádření strachu lidské společnosti z nekontrolovaného využívání biotechnologií.²⁹ Možná právě i tento odstavec tvoří z Listiny pokrokový dokument, protože právě zde je patrné, že Listina bere v potaz postupující technologický vývoj společnosti. Zde, v rámci celého článku, vychází Listina z Úmluvy o lidských právech a biomedicíně.

Hlava II.- „Svobody“- Co do obsahu jedná se o nejrozsáhlejší hlavu Listiny. Obsahuje mimo jiné práva osobní jako hlava I. ovšem zcela jiné povahy, tj. právo na svobodu a bezpečnost, právo na ochranu osobních údajů, respektování soukromého a rodinného života. Obsahuje také práva politická, tj. svoboda shromažďování a sdružování. Tato svoboda stanovuje právo každého na pokojné shromažďování a sdružování za účelem obrany svých zájmů a právo zakládat odbory, politické strany a volně do nich vstoupit. Tento typ práva je upravován ve většině dokumentů z lidsko-právní oblasti, zde čerpala Listina z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a

²⁷ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Preamble, dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

²⁸ Vysvětlení k Listině základních práv EU (2007/C 303/02), Hlava I. – Důstojnost, vysvětlení k článku 1, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01001701.htm>

²⁹ GRYGAR, Jiří. Ochrana základních práv v Evropské unii. Praha: IFEC, 2001, str. 107

základních svobod a z Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.³⁰ Článek desátý pojednává o svobodě myšlení, svědomí a náboženství a má velmi široký obsah. Zahrnuje svobodnou volbu náboženského vyznání, tak i jeho změnu a současně i možnost odmítnutí vojenské služby z důvodu svědomí. To se ale vztahuje především na členské státy, které právo odmítnutí vojenské služby v rámci vnitřních předpisů upravují. Dále se zde nachází i práva hospodářského a sociálního charakteru, zejména svoboda volby povolání a právo na práci, právo na vzdělání nebo svoboda podnikání.³¹

Hlava III. - „Rovnost“- Tato část dokumentu se snaží dle mého názoru především právní cestou minimalizovat jakoukoli diskriminaci. Obsahuje práva garantující rovnost všech před zákonem, rovnost mužů a žen ve všech oblastech. Dále také upravuje práva dětí a deklaruje uznání práv starších osob a osob zdravotně postižených a snahu zapojit je do společenského života.³² Článek 21 této hlavy, nazvaný Zákaz diskriminace, může být považován za obecnou antidiskriminační klauzuli.³³

Hlava IV. - „Solidarita“- Čtvrtá hlava obsahuje především sociální a ekonomická práva vztahující se převážně k práci, pracovním podmínkám zaměstnanců, k jejich právu na informace, kolektivnímu vyjednávání a ochraně před neoprávněným propuštěním. Článek 32 dané hlavy zcela vylučuje práci dětí a stanovuje podmínky práce mladistvých a jejich ochranu na pracovišti. Ze sociálních práv je zde upraven rodinný a profesní život a ochrana před propuštěním z práce z důvodu mateřství. Dále také sociální zabezpečení a sociální podpora a ochrana zdraví v souvislosti s preventivní péčí stanovenou vnitrostátními předpisy daného členského státu. Na konci čtvrté hlavy je obsaženo ustanovení o ochraně životního prostředí, které má být začleněno do politik Unie v rámci udržitelného rozvoje.³⁴

³⁰ Vysvětlení k Listině základních práv EU (2007/C 303/02), Hlava II. – Svobody, vysvětlení k článku 12, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01001701.htm>

³¹ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Hlava II., dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

³² Článek 25 Listiny- Práva starších osob a článek 26 Listiny-Začlenění osob se zdravotním postižením se staví výhradně na člancích Evropské sociální charty (čl. 23 a 15) a Charty základních sociálních práv pracovníků společenství (čl. 24,25,26)

³³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Evropská unijní ochrana lidských práv. Praha: LINDE Praha a.s.,2001 ,str.23

³⁴ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Hlava IV., dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

Hlava V. - „Občanská práva“- Pojmem občan se v této hlavě rozumí občan Unie a práva zde zmíněná jsou velice podobná právům již stanoveným v Maastrichtské smlouvě, která občanství zavedla. Jedná se konkrétně o právo volit a být volen do Evropského parlamentu a v obecních volbách, petiční právo a právo na konzulární a diplomatickou ochranu na území třetích zemí. Nicméně Listina jakožto velkorysý dokument pamatuje i na příslušníky třetích zemí, některá práva se proto vztahují i na ně.³⁵

*„Každý občan Unie a kterákoliv fyzická anebo právnická osoba s bydlištěm nebo registrovaným sídlem v členském státě má právo...“*³⁶

Právě tato část ukazuje, že adresáty všech práv v této kapitole nejsou pouze občané EU, ale v člancích 42, 43, 44 i právnické a fyzické osoby mající sídlo na území EU. Konkrétně jde o právo na přístup k dokumentům institucí Unie, právo obrátit se na Evropského veřejného ochránce práv a petiční právo. Jako další novinka mezi právy se v této hlavě nachází článek 41, Právo na řádnou správu. Toto právo se neomezuje pouze na občany Unie ale na každého, kdo zde pobývá. Každý má dle Listiny nárok, aby jeho záležitosti byly orgány a institucemi řádně projednány, tj. nestranně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě projednány. Zahrnuje také ustanovení ohledně výsledku, přístupu ke spisu a zdůvodňování rozhodnutí správního orgánu.

Hlava VI. - „Soudnictví“- Zde se nachází ustanovení, která jsou typická pro právní stát.³⁷ Zabývá se především ochranou jedince v soudním řízení, především v trestním řízení. Základním ustanovením je zde právo na spravedlivý proces a účinnou právní ochranu i bezplatnou cestou v případě, že účastník procesu nedisponuje příslušnými finančními prostředky.³⁸

³⁵ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání. Praha : Linde Praha, 2008, str. 212.

³⁶ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Hlava V, čl 42,43, 44., dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

³⁷ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. Evropská unijní ochrana lidských práv. Praha: Linde Praha a.s.,2001 ,str. 31

³⁸ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Hlava VI., dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

Hlava VII. - „Obecná ustanovení“- Tato hlava obsahuje ustanovení, která se vztahují k působnosti Listiny. Je zde vymezena oblast jejího použití, rozsah a výklad práv a zakazuje jejich zneužití.³⁹

1.5.2. Právní závaznost Listiny základních práv EU

Jak jsem již zmínila, Listina byla původně zamýšlena jako právně nezávazný dokument deklaratorního charakteru. To také vyplývalo z článku 51, odstavce 2, který říká:

„Tato Charta nezakládá žádnou novou pravomoc nebo povinnost Společenství nebo Unie, ani nemění pravomoci a povinnosti stanovené Smlouvami“⁴⁰.

Byla sice slavnostně deklarovaným dokumentem, shrnující jak práva jiných dokumentů (Úmluvy a Evropské sociální charty⁴¹), tak zavádějící práva nová, ale stále v podobě právně nezávazného soft law. Listinou byly následně vázány pouze instituce a orgány, které se k tomu samy veřejně přihlásily, například Evropská komise. Šlo sice spíše o závazek morální než právní, ale důležité bylo samotné vyjádření vůle dokument respektovat. Ve vztahu ke členským státům, byla Listina dle článku 51, odstavce 1 určena těm, kteří aplikují právo Unie, což aplikují všechny. Ovšem ve vztahu k jednotlivcům byl vztah komplikovanější. Vzhledem k právní nezávaznosti nemohla být Listina použita jako podklad žaloby k Soudnímu dvoru. I když Soudní dvůr a generální advokáti na Listinu po jejím vyhlášení začali odkazovat jako například ukázky existence obecných právních principů v dané oblasti.⁴² Touto problematikou se zabývám ve zvláštní části své práce.

Prvním praktickým krokem k učinění Listiny závaznou, o kterém jsem se již zmiňovala výše, bylo její vložení do Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Podněty k jejímu vytvoření byly hned dva, a to rozšíření EU v roce 2001 o deset států střední a východní Evropy a teroristické útoky ve Spojených státech 11. září 2001. Na jejím vytvoření se podílel Konvent, který se skládal ze všech zástupců členských států i států

³⁹ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Hlava VII., dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

⁴⁰ Listina základních práv EU (2007/C 303/01), Hlava VII., čl. 51, odst. 2, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

⁴¹ Listina obsahuje prakticky všechna práva obsažená v těchto dokumentech

⁴² OUTLÁ, Veronika a kolektiv. Právo Evropské unie. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 341-343

přistupujících. Celý dokument měl čtyři části. V části druhé byla obsažena Listina základních práv EU a její právní závaznost. Dokument byl schválen na summitu v Bruselu, slavnostně vyhlášen 18. června 2004 a předpokládalo se, že vstoupí v platnost v roce 2006. Ovšem smlouva v květnu roku 2005 ztroskotala na referendech.⁴³

1.5.3. Lisabonská smlouva

Po neúspěšné Smlouvě o Ústavě pro Evropu následovala smlouva další, reformní, Lisabonská smlouva. Ta byla sjednána v rámci mezivládní konference roku 2007 v Lisabonu. Na rozdíl od Smlouvy o Ústavě pro Evropu neobsahovala ústavní prvky a k jejímu schválení nebyla potřebná referenda v členských státech. Hlavním cílem této smlouvy bylo řešení institucionálního systému po přistoupení nových dvanácti států od Smlouvy z Nice. Mezi dalšími úkoly bylo například vytvoření Evropské služby pro vnější činnost a funkce vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a v neposlední řadě i právní závaznost Listiny základních práv Evropské unie.⁴⁴

„Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.“⁴⁵

Tímto článkem se z Listiny stal právně závazný dokument, který se od té doby řadí vedle zakládacích smluv či smluv o přistoupení do primárního práva. Nicméně systém práva EU jako takový se tím nijak nezměnil.⁴⁶

Ačkoli byl dokument ratifikován všemi státy ani v tomto případě nebyl proces ratifikace zcela bez komplikací. Ty se objevily například v Irsku, které se bálo, že přijde o svou neutralitu. Na konečné rozhodnutí Irska se čekalo také v Polsku, kde prezident

⁴³ OUTLÁ, Veronika a kolektiv. Právo Evropské unie. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, str. 37-38

⁴⁴ SVOBODA, Pavel. Úvod do evropského práva. 4.vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 12-13

⁴⁵ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007, ZMĚNY SMLOUVY O EVROPSKÉ UNII A SMLOUVY O ZALOŽENÍ EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ, Článek 1,

⁴⁶ KOKOTT, Juliane; SOBOTTA, Christoph, The Charter of Fundamental Rights of the European Union after Lisbon, 2010, ISSN 1831-4066, Dostupný na:

http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/15208/AEL_WP_2010_06.pdf?sequence=3

Kaczynski prohlásil, že Lisabonskou smlouvu podepíše pouze v případě, že projde irským referendem.^{47, 48} Problémy mělo i Německo, kde skupina odpůrců, vedená Ludwigem Stauffenbergem, podala stížnost k Ústavnímu soudu. Požadovali, aby soud prohlásil Lisabonskou smlouvu za neslučitelnou s německým právem, kvůli velkému množství delegovaných pravomocí na instituce EU. Německý ústavní soud sice rozhodnul o opaku, avšak zbrzdil proces ratifikace v Německu tím, že požadoval, aby parlament pozměnil zákon o ratifikaci Lisabonské smlouvy a posílila se rozhodovací pravomoc obou komor parlamentu.⁴⁹ Problémy se vyskytly i u nás v ČR. Zde se smlouva zpočátku nezamlouvala jak parlamentu, tak i později prezidentu Klausovi. Důvodem byla právě Listina základních práv EU a její vztah k naší Listině základních lidských práv a svobod. Diskutovaným bodem bylo i možné prolomení Benešových dekretů. Takže i zde musel rozhodovat Ústavní soud. Kromě rozhodnutí Ústavního soudu byly pro ČR rozhodujícími faktory i postoj a rozhodnutí Německa a Irska.^{50 51}

⁴⁷EUOBSERVER O POKRAČOVÁNÍ RATIFIKACE LISABONSKÉ SMLOUVY, 2009, dostupné na: <https://www.euroskop.cz/38/10375/clanek/euobserver-o-pokracovani-ratifikace-lisabonske-smlouvy/>

⁴⁸PÁTEK TŘÍNÁCTÉHO: IRSKÉ REFERENDUM ODMÍTLO LISABONSKOU SMLOUVU, Jan Zeman, 2008, dostupné na: <http://blisty.cz/art/41215.html>

⁴⁹NĚMECKÝ ÚSTAVNÍ SOUD POSVĚTIL LISABON, ZASTAVIL ALE JEHO RATIFIKACI, 2009, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/59527-nemecky-ustavni-soud-posvetil-lisabon-zastavil-ale-jeho-ratifikaci/>

⁵⁰ Úřad vlády České republiky, Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, str. 13, dostupné na:

<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>

⁵¹ „KLAUSOVA VÝJIMKA“ DOSTALA VE VÝBORU EVROPSKÉHO PARLAMENTU ZELENOU, 2012, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/klausova-vyjimka-dostala-ve-vyboru-ep-zelenou-fq0-/zahranicni.aspx?c=A120917_203445_zahranicni_maq

2. ČÁST ZVLÁŠTNÍ

Podle Listiny základních práv EU má každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie jsou porušována, za podmínek stanovených Listinou, právo na účinnou soudní ochranu. Každému takovému musí být umožněno být obhajován či zastupován a v případě nedostatku prostředků má osoba právo na bezplatnou právní pomoc.⁵²

Soudní ochranu v současnosti poskytují v rámci Evropské unie tři orgány: Soudní dvůr EU - soud nejvyšší instance, Tribunál (dříve Soud první instance, řeší žaloby jednotlivců, organizací, podniků) a Soud pro veřejnou službu EU (zabývá se spory mezi EU a jejími zaměstnanci). U Soudního dvora EU kromě 27 soudců působí tzv. generální advokáti, těch je celkem osm a společně se soudci jsou voleni na šest let. Úkolem generálních advokátů je tvorba a následné předkládání nestranných stanovisek, které mají pro Soudní dvůr podpůrný charakter a mohou ovlivňovat jeho rozhodnutí.⁵³

Na jednotlivé soudní orgány je možné se obrátit s různými druhy žalob. Je jich celkem pět. Žaloba pro nesplnění povinnosti, se podává v případě, že členský stát neplní povinnosti, které vyplývají z právních předpisů EU. Žaloba pro neplatnost může být využita jak členským státem, tak institucí EU v případě, že se žalující strana domnívá, že je některý legislativní akt protiprávní. Žaloba pro nečinnost je žalobou vedenou proti orgánům EU. Přímé žaloby podávají jednotlivci, organizace nebo podniky k Tribunálu v případě, že mají pocit poškození ze strany EU. Cílem těchto žalob je náhrada způsobené škody. Další a poslední možností je řízení o předběžné otázce. Toho využívají vnitrostátní soudy členských zemí v případě, že si nejsou zcela jisti výkladem evropského práva. Takovéto řízení napomáhá ke správnému uplatňování práva EU.⁵⁴

V této části práce se věnuji odkazům na Listinu základních práv EU v konkrétních stanoviscích generálních advokátů a rozhodnutích soudních případů. A to jak v době její právní nezávažnosti i závažnosti.

⁵² PÍTROVÁ, Lenka a kol.. Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora. 4.díl. Praha: Linde Praha,a.s., 2006,, str. 9

⁵³ TICHÝ, Luboš. Evropské právo. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 351

⁵⁴ PÍTROVÁ, Lenka a kol.. Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora. 3.díl. Praha: Linde Praha,a.s., 2005, str. 9-24

2.1. *Judikatura v době právní nezávaznosti Listiny základních práv Evropské unie*

V době své právní nezávaznosti se dokument dnešní Listiny základních práv EU v judikatuře Evropského soudního dvora objevoval především ve stanoviscích generálních advokátů. Na úplném začátku zejména formou krátkých odkazů na jednotlivé články dokumentu. Postupně se však začínaly objevovat i odkazy, které se vyjadřují k její závaznosti, resp. nezávaznosti. Poprvé se tak stalo ve stanovisku generálního advokáta Antonia Tizzana v řízení o předběžné otázce v případě BECTU (Broadcasting, Entertainment, Cinematographic and Theatre Union)⁵⁵

2.1.1. *BECTU (C-173/99)*

V tomto případě (C-173/99) vznesl předběžnou otázku britský Nejvyšší soud (High Court of Justice Of England and Wales, Queen's Bench Division). Otázka se vztahovala na směrnici 93/104/ES ze dne 23. listopadu 1993 o některých aspektech úpravy pracovní doby, konkrétně na článek 7, který se týká dovolené za kalendářní rok. Potřebou bylo objasnění, zda zaměstnanci vzniká nárok na placenou dovolenou a jiné výhody až po nutné minimální době trvání zaměstnání u téhož zaměstnavatele, či nikoli. Britský soud se v předběžné otázce dotazoval na vysvětlení významu spojení:

„...v souladu s podmínkami pro získání a přiznávání této dovolené stanovenými vnitrostátními předpisy nebo zvyklostmi.“⁵⁶

Chtěl tedy vědět, zda podmínky přiznání placené dovolené si stanoví každý členský stát svévolně na základě svých vnitrostátních předpisů.⁵⁷ V případě kladné odpovědi chtěl ještě upřesnit, která kritéria mají být brána v úvahu. Šlo o to, zda by to mohly být například náklady zaměstnavatele při poskytování placené dovolené u pracovníků pracujících kratší dobu než 13 týdnů.

⁵⁵ Dostupné na <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CC0173&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

⁵⁶ Směrnice 93/104/ES, článek 7 a

⁵⁷ Britský Nejvyšší soud vznesl tuto předběžnou otázku důvodu projednávání případu BECTU. BECTU je spojení asi 30 000 lidí pracujících ve službách filmu, divadla, kina jako maskéři, zvukaři, kostyméři, technici, kameramani atd. Tedy jejich pracovní smlouvy vztahující se vždy ke konkrétnímu projektu jsou především krátkodobé. Tudíž dle vnitrostátních předpisů nemohou splňovat potřebnou délku 13 týdnů nepřetržitého zaměstnání u téhož zaměstnavatele a nemají tedy nárok na čerpání placené dovolené za kalendářní rok, i když pracují pravidelně.

Soudní dvůr rozhodl o tom, že členské státy si podmínky svévolně neurčují. Ačkoli směrnice 93/104/ES výslovně zmiňuje vnitrostátní předpisy, musí být přihlédnuto ke kontextu a celkovému účelu směrnice. Účelem je stanovení minimálních požadavků ke zlepšení pracovních podmínek zaměstnanců. Vnitrostátního předpisu lze výjimečně použít např. v případě, že z toho plyne výhoda pro zaměstnance. Vnitrostátních předpisů lze podle rozhodnutí také využít k harmonizaci doby trvání placené dovolené. Nicméně nárok na placenou dovolenou je důležitou zásadou. Směrnice tedy brání státům, aby členské státy jednostranně omezily nárok zaměstnance na dovolenou.

V rozhodnutí Soudního dvora byla zmíněna například Charta základních sociálních práv pracovníků. Odkaz na ni se objevuje současně i ve směrnici 93/104/ES v souvislosti s tím, že každý pracovník v EU má nárok na uspokojivé podmínky, zejména má nárok na placenou dovolenou, jejíž trvání je harmonizováno vnitrostátními předpisy. Dále se objevovaly odkazy na Maastrichtskou smlouvu z roku 1991. Ovšem, jak bylo zmíněno výše, Soudní dvůr tehdy na Listinu základních práv EU v tuto dobu ještě nijak neodkazoval. Ani tento případ nebyl výjimkou a tudíž jsem žádnou zmínku o Chartě (dnes Listině) základních práv EU v rozsudku neobjevila.⁵⁸

Stanovisko generálního advokáta Tizzana nebylo od rozhodnutí Soudního dvora co do výsledku nijak zvlášť odlišné. Taktéž byl názoru, že členské státy by si neměly tyto podmínky samy určovat. Ve svém stanovisku přihlížel, stejně jako soud, k účelu směrnice, a tedy zastával názor, že dovolená tu je z důvodu zaručení bezpečnosti práce a ochrany zdraví pracovníka. Současně však ale dodával, že celý proces přiznání dovolené nesmí pro podniky představovat velkou finanční a administrativní zátěž. Dospěl zde k závěru, že vnitrostátní předpisy Spojeného království vlastně nejsou v souladu s článkem 7 dané směrnice.⁵⁹

Z hlediska použití Listiny základních práv EU zde byl rozdíl mezi stanoviskem a rozsudkem vcelku markantní. Tizzano nejen, že Listinu ve svém stanovisku zmínil

⁵⁸ Rozsudek Soudního dvora ve věci C-173/99, ze dne 26. června 2001, Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CJ0173&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

⁵⁹ Stanovisko generálního advokáta Tizzana, 8. února 2001

(konkrétně čl. 31, odst. 2)⁶⁰, ale zároveň je zde hned v několika větách cítit podpora změny právní závaznosti dokumentu. Jako příklad uvádím tyto dvě věty:

*Považuji za ještě významnější, že nyní je toto právo potvrzeno v Listině základních práv EU, která byla zveřejněna dne 7. prosince 2000 Evropským parlamentem, Radou a Evropskou komisí po schválení hlav států a vlád členských států na základě výslovného a zvláštního mandátu od národních parlamentů*⁶¹

*Proto se domnívám, že Listina nám poskytuje nejspolehlivější a konečné potvrzení skutečnosti, že nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok představuje základní právo.*⁶²

Zde je patrná snaha o možnou změnu pohledu na právně nezávazný dokument tím, že bylo zmíněno to, jakým způsobem Charta, resp. Listina vznikla. Ačkoli se o pár řádků níže Tizzano odmítá vyjadřovat k problematice právní závaznosti dokumentu, poukazuje na to, že jednotlivá ustanovení, ačkoli mohou být součástí i jiných dokumentů, nesmějí být opomínána. Také naznačuje, že hlavním účelem dokumentu je sloužit všem, tj. členským státům, institucím, fyzickým a právnickým osobám. Dle mého názoru, generální advokát svým vyjádřením (nejen v druhé výše citované větě) nepřímo vyzývá k odkazování na tento dokument.

2.1.2. RADA V. HAUTALA (C- 353/99)

Jak je z názvu patrné, jedná se o případ, kde jednou stranou sporu je instituce EU. Jedná se o opravný prostředek vůči rozhodnutí Soudu prvního stupně, dnes Tribunálu, ve věci T-14/98. V obou případech, T-14/98 i v opravném prostředku C-353/99, se jedná o žalobu pro neplatnost.

Podstatou celého případu je otázka položená Heidi Hautalou, členkou Evropského parlamentu, Radě v roce 1996. Paní Hautala byla znepokojena

⁶⁰ Každý pracovník má právo na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou.

⁶¹ volně přeloženo, Stanovisko generálního advokáta Tizzana, 8. února 2001, bod 26, dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CC0173&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

⁶² volně přeloženo, Stanovisko generálního advokáta Tizzana, 8. února 2001, bod 28, dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CC0173&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

porušováním lidských práv způsobeným vývozem zbraní z členských států. Rada reagovala tím, že jedno z osmi kritérií pro vývoz zbraní se týká dodržování lidských práv v zemi konečného určení. A také, že Politický výbor schválil zprávu pracovní skupiny pro vývoz konvenčních zbraní s cílem posílení jednotného uplatňování společných kritérií. Paní Hautala tedy zaslala písemnou zprávu generálnímu tajemníkovi Rady, aby jí zpráva byla zpřístupněna k náhledu. Zpráva totiž nebyla zveřejněna mezi dokumenty Rady a ani Radou samotnou nebyla schválena. Generální sekretariát tuto žádost zamítnul. Hautala tedy o pár měsíců později poslala opět žádost. Na základě jejího opětovného odmítnutí podala paní Hautala v lednu 1998 žalobu k Soudu prvního stupně, dnes Tribunálu, pro zrušení rozhodnutí Rady o odepření přístupu ke zprávě. Postupně se do případu začínaly zapojovat i jednotlivé členské státy. Jako první vstoupila do řízení Francie jako vedlejší účastník a současně jako zastávce postoje Rady. Poté se připojili jako vedlejší účastníci ještě Finsko a Švédsko. Ti ovšem podporovali žalobkyni. Ta navrhovala zrušení napadeného rozhodnutí Rady a uhrazení nákladů na soudní řízení. Rada naopak navrhovala zamítnutí žaloby jako bezpředmětné a uhrazení nákladů na soudní řízení žalobkyni. Tribunál dne 19.července 1999 rozhodnutí Rady zrušil a uložil jí úhradu nákladů na řízení. Rada se následně proti rozhodnutí soudu odvolala a požadovala, aby soud své rozhodnutí zrušil.⁶³

Soud ve svém rozhodnutí nijak neustoupil a odvolání Rady bylo zamítnuto. Opět ani v jednom z rozsudků Soud na Listinu základních práv EU nijak neodkázal. Odkazoval především na svá předchozí rozhodnutí v jiných soudních případech, konkrétně C-58/94, C-174/98 P nebo C-189/98 P, a na kodex chování týkající se přístupu veřejnosti k dokumentům Rady a Komise (93/731/ES), konkrétně tedy na články č. 4 a 7.

Na rozdíl od prvního soudního řízení se v odvolacím řízení vyjádřil v podobě stanoviska i generální advokát Philippe Léger. Ten rovněž doporučil zamítnutí odvolání a na základě článku 69, odstavce 2 jednacího řádu, též navrhnul uhrazení nákladů na odvolací řízení Radou. Klíčovým problémem případu je přístup k dokumentům. Právo

⁶³ Rozsudek (dříve) Soudu prvního stupně ze dne 19.července, ve věci T-14/98, Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44332&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2312522>

na přístup k dokumentům je obsaženo i v Listině základních práv EU (článek 42⁶⁴) a Léger na ni poprvé v této souvislosti odkazuje bodem 73. svého stanoviska.

*Na úrovni Společenství byl potvrzen princip přístupu k dokumentům, a jeho stav a obsah definován, po vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost a přijetí Listiny základních práv EU.*⁶⁵

Toto právo také označil za právo základní. Podobně jako generální advokát Tizzano se Léger vyjadřuje k otázce právní závaznosti Listiny, ovšem o něco konkrétněji. Nejen, že zdůrazňuje vážnost formy a postupu vedoucího k přijetí Listiny základních práv EU, ale také píše, že ačkoli Listina nebyla úmyslně svými tvůrci vybavena právní závazností, neměla by být vzhledem k povaze práv v ní zmíněných přehlížena pouze jako nějaký seznam morálních principů. Přihlédnuto by rovněž mělo být také k tomu, že prameny práv obsažených v dokumentu jsou právní závazností vybaveny. Také podotknul, že hodnoty obsažené v Listině mají být společné pro všechny členské státy.⁶⁶ Vcelku zajímavé mi připadá Légerovo označení Listiny základních práv EU za privilegovaný nástroj identifikace základních práv. Což může být považováno za jakýsi apel na členské státy, aby si uvědomovaly skutečný význam tohoto dokumentu a byl patřičně využíván.

*(...) Je třeba poznamenat, že hodnoty obsažené v Listině by měly být jednomyslně sdíleny členskými státy, které rozhodly o jejich zviditelnění tím, že je zahrnou do Listiny a tak zvýší jejich ochranu.*⁶⁷

Zde je z mého pohledu zcela jasné vyjádření i k vysoké úrovni ochrany práv v Listině obsažených.

⁶⁴ Každý občan Unie a každá fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě má právo na přístup k dokumentům orgánů, institucí a jiných subjektů Unie bez ohledu na použitý nosič.

⁶⁵ volně přeloženo, Stanovisko generálního advokáta Légera, 10.července 2001, bod 73, Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CC0353&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

⁶⁶ Stanovisko generálního advokáta Légera, 10.července 2001, bod 80, Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CC0353&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

⁶⁷ volně přeloženo, Stanovisko generálního advokáta Légera, 10.července 2001, bod 80, Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CC0353&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

**2.1.3. KOMISE v. TECHNISCHE GLASWERKE ILMENAU
(C-232/02 P)**

Nyní bych se ráda zabývala případem, kde na Listinu základních práv EU odkazuje přímo Soudní dvůr ve svém usnesení. Stejně jako v předchozím případě se jedná o opravný prostředek, žalobu pro neplatnost, ovšem v porovnání s právě předchozím případem se žádný generální advokát formou svého stanoviska nevyjádřil.

Spor je mezi Evropskou komisí a německou společností Technische Glaswerke Ilmenau GmbH z města Ilmenau. Společnost působila v oblasti sklářství, byla založena v roce 1994 za účelem převzetí čtyř z dvanácti řetězců výroby skla od jiné společnosti (Ilmenauer Glaswerke GmbH). Prodej zmíněných řetězců proběhl formou smluv ve dvou etapách, v letech 1994 a 1996. Cena těchto čtyř řetězců byla necelé 3 miliony euro a tato částka splatná v několika splátkách. Nicméně ani jeden z termínů splatnosti nebyl dodržen vzhledem k nedostatku finančních prostředků. To vedlo v roce 1998 k uzavření smlouvy o snížení ceny. Dne 1. prosince 1998 odeslala SRN Evropské komisi dopis obsahující různá opatření mající za cíl dostat společnost Technische Glaswerke Ilmenau GmbH z potíží. Jednalo se o část restrukturalizačního plánu, jehož součástí bylo i hledání soukromého investora. Komise však reagovala s tím, že SRN mohla poskytnout sama státní podporu, a že některá opatření obsažená v dopise jsou neslučitelná s vnitřním trhem. V červnu roku 2001 přijala Komise rozhodnutí 2002/185/ES ohledně státní podpory poskytnuté Spolkovou republikou Německo společnosti Technische Glaswerke Ilmenau GmbH, ve kterém se veřejně vzdává možnosti přezkoumat i jiné potenciální podpory. V prvním řízení (T-198/01) podala žalobu společnost a požadovala zrušení rozhodnutí a úhradu nákladů na řízení Evropskou komisí.⁶⁸

Pro potřeby mé práce je však mnohem důležitější usnesení Soudního dvora v rámci opravného řízení (C-232/02) ze dne 18. října 2002. Zde je na straně navrhovatele Evropská komise. Instrukce se odvolává proti usnesení předsedy Soudu prvního stupně (dnes Tribunálu) ze dne 4. dubna 2002, kterým bylo řízení o rozhodnutí Komise 2002/185/ES odloženo a současně bylo nařazeno společnosti Technische Glaswerke Ilmenau GmbH uhradit splátky a podat Komisi a Tribunálu zprávu o své finanční situaci. Komise požadovala zrušení daného usnesení, označení odložení řízení

⁶⁸ ROZSUDEK SOUDU (pátého rozšířeného senátu) ZE DNE 8. 7. 2004 - VĚC T-198/01

za nepřipustné. Nicméně Soudní dvůr toto odvolání zamítnul a Komisi byla uložena úhrada nákladů na řízení.

V usnesení je odkazováno například na Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství ve znění Amsterodamské smlouvy, dále odkazuje na některá předchozí usnesení předsedy Soudního dvora (C-43/98 P, C-159/98 P, 142/87 R). Především tu však bylo v porovnání s jinými případy odkazováno na Listinu základních práv EU. Konkrétně na článek 41 a 47.⁶⁹

*Komise má zřejmou povinnost zacházet nestranně se všemi stranami zúčastněnými ve formálním vyšetřovacím řízení. Tato povinnost Komise nediskriminovat účastníky řízení, je spojena s právem na řádnou správu, které je jednou z obecných právních zásad, které jsou zachovávány v právních státech a které jsou společné ústavním tradicím členských států (viz, rozsudek T-54/99 Max. mobil v. Komise,...). V tomto ohledu by mělo být poznamenáno, že čl. 41 odst. 1 Charty základních práv Evropské unie, vyhlášené v Nice dne 7. prosince 2000 (dále jen Charta základních práv) potvrzuje, že každá osoba má právo na to, aby její záležitost byla projednána nestranně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě institucemi a orgány Unie. (...)*⁷⁰

Z toho vyplývá, že Komise, bez ohledu na své vydané rozhodnutí, by měla jakožto instituce EU i nadále komunikovat a případně se zabývat dalšími možnostmi podpory pro danou německou společnost. V tomto článku se v podstatě odkazuje výhradně na článek Listiny základních práv EU. V dalších člancích usnesení tomu tak již není a Listina má spíše podpůrný charakter vedle dalších dokumentů. Konkrétně tomu tak je v článku 50, který hovoří o zákazu diskriminace jednotlivých stran a odkazuje na článek 41, odst. 1 Listiny a v článku 115, kde je rozebírán princip soudní ochrany i v případě státní podpory. Zde je Listina základních práv EU (čl. 47) až na úplně posledním místě vedle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a článků Smlouvy o ES.⁷¹

⁶⁹ Čl 41 Právo na řádnou správu a Čl. 47 Právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces

⁷⁰ Volně přeloženo, Usnesení předsedy Soudního dvora ze dne 18. října 2002, čl. 85, Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62002CO0232&lang1=cs&type=NOT&ancre=>

⁷¹ Usnesení předsedy Soudního dvora ze dne 18. října 2002, čl. 50, čl. 115

Jak jsem již zmiňovala, soudy jako takové na Listinu základních práv EU příliš neodkazovaly. Když už tomu tak bylo, jednalo se většinou o pouhé zmínění daného dokumentu. Ani v tomto případě se však nejednalo o průlomový okamžik, od kterého by se v soudních rozhodnutích či usneseních začalo odkazovat na Listinu ve velkém. Můžeme tedy o tomto usnesení hovořit spíše jako o výjimce.

Soudní dvůr se zřejmě bál Listinu základních práv EU jakkoli využívat. Důvody jsem objevila hned tři v článku pana Johna Morijna. Soudní dvůr v podstatě neměl potřebu využívání tohoto dokumentu, protože měl vždy k dispozici jiné, právně závazné dokumenty. V tu dobu spíše pozoroval, v jakém rozsahu budou na Listinu odkazovat například generální advokáti nebo Soud první instance. Dalším důvodem mohla být názorová nejednotnost soudců ohledně začlenění Listiny do judikatury. Právě judikatura je považována za podstatnou součást integrace a přijetím Listiny jako právně závazného dokumentu by se výklad v ní obsažených práv ze strany Soudního dvora omezil.⁷² Dokument byl tedy používán především generálními advokáty a překvapivě i některými národními soudy jako například španělským Ústavním soudem nebo na ni odkázal i český Ústavní soud.⁷³

2.2. *Judikatura v době právní závaznosti Listiny základních práv Evropské unie*

Jak bylo zmíněno výše, Listina základních práv EU se stala právně závaznou díky Lisabonské smlouvě, která ji začlenila do primárního práva, aniž by jakkoli změnila její obsah. Dále také v porovnání s předchozí kapitolou pozorujeme změnu názvu dokumentu z Charty na Listinu základních práv EU.

Vzhledem k již širšímu využívání Listiny základních práv EU jsem se rozhodla zabývat jen menší částí, a to rozsudky a stanovisky ve kterých by aplikován článek 24 Listiny. Ten se zabývá právy dítěte a zní následovně:

⁷²MORIEN John, 2002, Judicial Reference to the EU Fundamental Rights Charter First experiences and possible prospects, dostupné na: http://www.fd.uc.pt/igc/pdf/papers/john_morjin.pdf

⁷³SCHWARZ, Josef. Protokol o uplatňování Charty základních práv Evropské unie. Jurisprudence. 2010, roč. 19, č. 2, 16-23.

- „1. Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost.*
- 2. Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.*
- 3. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.“⁷⁴*

2.2.1. RUIZ ZAMBRANO (C-34/09)

Tento případ je z dané oblasti nejstarší a stal se v Belgii. Jedná se o řízení o předběžné otázce, kterou vznesl k Soudnímu dvoru EU Pracovní soud v Bruselu (Tribunal du travail de Bruxelles). Spor se odehrával mezi panem Ruizem Zambranem a Národním úřadem práce (office national de l'emploi).

Pan Ruiz Zambrano s rodinou přijeli na základě víza do Belgie, všichni příslušníci Kolumbijské republiky. Dne 14. dubna 1999, týden po příjezdu podal žádost o azyl. Žádost opíral o vyhrožování a vydírání soukromými milicemi v rodné zemi. Žádost však byla zamítnuta a byl k ní připojen i příkaz k opuštění Belgie, ale ne k vrácení do země původu. I přes tento fakt pan Zambrano opět zažádal cizinecký úřad o povolení k pobytu. To bylo taktéž zamítnuto, a proto začal pan Zambrano usilovat kromě zrušení rozhodnutí alespoň o odložení jeho vykonatelnosti. Později byla celá rodina zaregistrována v obci Schaerbeek a pan Zambrano získal zaměstnání. Ovšem bez pracovního povolení. Během doby prozatím nijak neschváleného pobytu se panu a paní Zambranovým narodily další dvě děti. Ty se tak staly belgickými občany. Pan Zambrano tedy na základě toho podal znovu žádost o povolení k pobytu. Změna tentokrát nastala v tom, že příslušné úřady vydaly osvědčení o dočasné registraci jeho pobytu. Postupem času došlo k dočasnému přerušení pracovní smlouvy. Následovala tedy žádost o podporu v dočasné nezaměstnanosti, ta byla zamítnuta kvůli tomu, že žadatel nebyl držitelem pracovního povolení. Pan Zambrano podal tedy k Pracovnímu soudu žalobu. Poté byl přijat zpět na místo. Nicméně se na základě této žaloby začal o případ zajímat i kontrolor, který zjistil, že pan Zambrano nemá pracovní povolení.

⁷⁴ Listina základních práv EU, čl. 24

Pracovní poměr byl tedy s panem Zambranem ukončen bez nároku na odstupné. Ten opět žádal o podporu v plné nezaměstnanosti. Ta byla zamítnuta a tak žadatel podal žalobu k pracovnímu soudu. Po určité době bylo belgickou vládou vydáno dočasné povolení k pobytu, jehož součástí bylo i pracovní povolení.⁷⁵

Právě tyto žaloby byli předmětem původního řízení před předkládacím soudem. Ten předložil Soudnímu dvoru EU tři otázky, dvě z nich se částečně opírají o Listinu základních práv EU:

- Zda poskytují články 12, 17, 18 ES občanu Unie právo pobytu na území členského státu, jehož je příslušníkem, bez ohledu na to, zda využil práva pohybu na území členských států?
- Zda dle článků 12, 17, 18 ES a článků 21, 24, 34 Listiny základních práv EU, právo svobodně se pohybovat znamená, že musí být zaručeno právo pobytu dítěte, občana členského státu EU, na území toho členského státu, bez ohledu na předchozí vykonání práva pohybu? A zda je s tímto právem spojeno i odvozené právo pobytu pro příbuzného ve vzestupné linii, který je příslušníkem třetí země, ale má vůči tomuto dítěti vyživovací povinnost a současně se i podílí na zdravotním pojištění?
- Zda dle článků 12, 17, 18 ES a článků 21, 24, 34 Listiny základních práv EU právo pobytu nezletilého dítěte, které je příslušníkem daného státu musí znamenat zproštění od povinnosti opatřit si pracovní povolení pro příbuzného v přímé vzestupné linii, který má vůči danému dítěti vyživovací povinnost, podílí se na zdravotním pojištění, je v pracovně právním vztahu, čímž se účastní systému sociálního zabezpečení a tím je s tímto právem spojen užitečný účinek?

Soudní dvůr rozhodl tak, že článek 20 SFEU brání tomu, aby členský stát odepřel právo na pobyt a vydání pracovního povolení v členském státě příslušníkovi třetí země, na kterém jsou závislé jeho děti nízkého věku, které jsou občany daného členského státu.⁷⁶

⁷⁵ Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston, 30.9.2010, Skutkový stav a původní řízení

⁷⁶ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu), 8.3.2011, dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dbe67a109837974cf789fec0973ca75443.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuKch50?text=&docid=80236&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2132958>

Ačkoli již Listina nabyla právní závaznosti a v předběžných otázkách jsou dotazy na její konkrétní články, Soudní dvůr ani tak na Listinu nijak neodkázal. Ve svém rozsudku se opíral primárně o judikaturu, tedy o rozsudky z podobných případů (např. C-224/98, C- 184/99, C- 413/99 a 148/02). Dále zde zmiňuje směrnici 2004/38/ES a její článek 3 a článek 20 Smlouvy o fungování Evropské unie. Za pomoci těchto dokumentů dospěl k rozhodnutí, že článek 20 zmíněné SFEU brání tomu, aby členský stát odepřel právo na pobyt a udělení pracovního povolení osobě, která je sice příslušníkem třetí země, ale jsou na ní existenčně závislé její děti, které občany Unie jsou.⁷⁷

K danému případu se nicméně vyjádřila formou stanoviska i generální advokátka Eleanor Sharpstonová. Ta se ve svém stanovisku se Soudním dvorem shodla na tom, že článek 20 SFEU přiznává právo na pobyt na území členských států na základě občanství, aniž by bylo jakkoli závislé na právu pohybu. Dále také, že daný článek nebrání přiznání odvozeného práva k pobytu u příbuzného ve vzestupné linii občana EU. Nicméně v porovnání se Soudním dvorem EU generální advokátka odkazuje ve svém stanovisku na Listinu základních práv, i když v nijak velkém rozsahu. Primárně se její stanovisko opíralo o SFEU, konkrétně články 6, 18, 20 nebo 21 a o rozsudky v předchozích případech (např. C-76/90, C- 60/00, C-384/93)

Hned první rozdíl můžeme pozorovat v tom, že Sharpstonová zahrнула Listinu do právního rámce vztahujícího se k případu, kdežto Soudní dvůr nikoli. Jednalo se konkrétně o články 7, 24 a 34, které jsou součástí předběžných otázek. Listinu ve svém stanovisku označuje opakovaně jako tzv. soft law vzhledem k tomu, že v době rozhodné z hlediska skutečností byl dokument ještě stále právně nezávazný. Což je dle mého názoru hlavním důvodem proč Soudní dvůr a generální advokátka na Listinu v podstatě téměř nijak neodkázaly. Nicméně v článku 61 stanoviska vedle označení Listiny za soft law poukazuje i na novou skutečnost, kterou je status Listiny jako primárního práva. Také připouští, že práva podstatná pro tento případ Listina základních práv EU upravuje. Půjdeme-li ve stanovisku dále, zmiňuje generální advokátka vedle článku 9

⁷⁷ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu), 8.3.2011, dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dbe67a109837974cf789fec0973ca75443.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuKch50?text=&docid=80236&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2132958>

Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod také článek 10 Listiny.⁷⁸ Jedná se vsuktu o pouhou zmínku v souvislosti příkladem dovolávání se práv, který dává advokátka. Samotný názor generální advokátky na Listinu není ze stanoviska až tak zřetelný. Ačkoli poukazuje na její právní závaznost, působí na čtenáře část článku 175 stanoviska v tomto směru trochu rozporuplně.

„(...) Listina byla stále ještě „soft law“ bez přímého účinku nebo bez uznání Smlouvou. Lisabonská smlouva ještě ani nebyla na obzoru. Na tomto pozadí si prostě nemyslím, že došlo k nezbytnému ústavnímu vývoji v základech EU, které by opravňovalo tvrzení, že bylo možné spoléhat na základní práva EU nezávisle jako na samostatná práva.“⁷⁹

Listina základních práv EU byla ve stanovisku zmíněna ještě v poznámkách pod čarou, a to v souvislosti s použitím Listiny společně s Evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, resp. prolínáním jednotlivých práv obsažených v obou dokumentech.⁸⁰

2.2.2. O.E.A (C-356/11)

I v následujícím případě se jedná o řízení o předběžné otázce, kterou vznesl Nejvyšší správní soud ve Finsku (Korkein hallinto - oikeus). Celé řízení je společné pro dvě věci – C356/11 a C357/11. Vzhledem k tomu, že skutkové podstaty jsou podobné a předběžné otázky jsou u obou případů naprosto stejné, rozhodla jsem se zabývat pouze prvním zmíněným případem.

Spor začíná u manželství finského občana a ghaňanky. Z tohoto manželství vzešlo jedno dítě, které bylo vzhledem k místu svého narození občanem Finska. Jeho matka, ačkoli byla příslušníkem třetí země, během života ve Finsku studovala, pracovala a čerpala mateřskou dovolenou. Nicméně po určité době bylo manželství rozvedeno a dítě svěřeno do výlučné péče matky. Zhruba tři roky po rozvodu se žena vdala za občana Pobřeží slonoviny. Ten následně podal ve Finsku u

⁷⁸ Obsah obou článků je v podstatě totožný. Článek 10 Listiny vychází z článku 9 Úmluvy.

⁷⁹ Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston, 30.9.2010, čl. 175

⁸⁰ Tamtéž

Maahanmuuttovirasto (přistěhovalecký úřad) žádost o povolení k pobytu. Během pobytu se v tomto manželství narodilo dítě, ghanské státní příslušnosti. Toto dítě bylo v péči obou rodičů. Muž uzavřel pracovní smlouvu, nebylo však nijak doložitelné, že opravdu pracoval. Proto Maahanmuuttovirasto jeho žádost o povolení k pobytu zamítnul. Své rozhodnutí opřel o fakt, že žadatel nemá dostatečné finanční příjmy. Proto se muž rozhodl podat žalobu pro neplatnost ke Správnímu soudu v Helsinkách. Ten však žalobu zamítnul. Proto se manželé rozhodli podat opravný prostředek proti tomuto rozhodnutí k předkládajícímu soudu, tedy Nejvyššímu správnímu soudu. Soud, aby předešel možným chybám, se rozhodl řízení přerušit a položit Soudnímu dvoru předběžné otázky.⁸¹ Ty zní takto:

- Může být na základě článku 20 SFEU odepřena žádost o povolení k pobytu státnímu příslušníkovi třetí země, jehož manželovi je do péče svěřeno dítě, které je občanem EU z důvodu nedostatku prostředků na živobytí?
- V případě záporné odpovědi je odlišný výklad téhož článku, pokud osoba, která je příslušníkem třetí země a nemá povolení k pobytu, žije ve společné domácnosti s manželkou nebo dítětem, které je občanem EU?

V předběžných otázkách tohoto a předchozího případu lze shledat jistou podobu. Soudní dvůr tedy rozhodl podobně jako v předchozím případě. Z rozsudku vyplývá, že článek 20 SFEU v tomto případě nijak nebrání tomu, aby bylo odepřeno příslušníkovi třetí země právo k pobytu, o něž žádá z důvodu sloučení rodiny. Rozsudek se opírá o směrnici 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny a Listinu základních práv EU. Dle zmíněné směrnice může být členským státem vyžadováno doložení dostatečných pravidelných příjmů. V souvislosti s Listinou odkazuje Soudní dvůr ve svém rozhodnutí na články 7 a 24, odstavce 2 a 3. Ty ukládají povinnost členským státům přezkoumat jednotlivé žádosti o sloučení rodiny s cílem upřednostnit rodinný život.⁸² Z dokumentů, které byly v rozsudku také citovány, bych jmenovala SFEU, článek 20, nebo další směrnici 2004/38/ES a vybrané rozsudky předchozích případů, např. C-392/05.

Vzhledem k tomu, že se jedná o rozsudek vydaný v nedávné době, tedy více jak tři roky po Lisabonské smlouvě, která učinila Listinu právně závaznou, můžeme zde

⁸¹ Stanovisko generálního advokáta Yvese Bota, 27.9.2012, II. Skutkový stav sporů v původních řízeních

⁸² Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu), 6.12.2012, K nákladům řízení

shledat určitý pokrok v používání a celkovém postoji k dokumentu. Soudní dvůr určitou nadřazenost Listiny nad výše zmíněnou směrnicí tím, že tato směrnice ctí základní práva a řídí se zásadami zakotvenými v Listině základních práv EU. Zde je dostatečně zřejmé, že Listina má nejen status primárního práva, ale že je i adekvátně tomu používána. Jako ukázkou bych použila článek 77.

„Článek 7 odst. 1 písm. c) směrnice 2003/86 nelze vykládat a uplatňovat takovým způsobem, kterým by se porušovala základní práva stanovená uvedenými ustanoveními Listiny.“⁸³

Dalším zřetelným rozdílem, který jsem našla, je pořadí Listiny v momentě, kdy je dáván výčet legislativních aktů, které se ke konkrétní problematice vztahují. Listina se například v tomto rozsudku posunula před Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Tomu tak v předchozích případech ani jednou nebylo.

Rozsudku Soudního dvora nicméně předcházelo stanovisko generálního advokáta, tím byl v tomto případě Yves Bot. Ten se se Soudním dvorem shodl ve svém názoru. Taktéž dospěl k závěru, že článek 20 SFEU nebrání, aby bylo právo na pobyt odepřeno z důvodu nedostatku finančních příjmů. Ovšem uvádí současně i situace, za kterých by tento výklad článku nebyl zcela na místě. Dále také tvrdí, že by dle směrnice mělo být na vnitrostátních soudech, aby i pomocí jiných vnitrostátních orgánů posoudil jednotlivé žádosti a jejich protichůdné zájmy.⁸⁴

Rozsah odkazů na Listinu základních práv EU je zhruba v obou dokumentech shodný. Však na rozdíl od rozsudku uvádí generální advokát Listinu již v právním rámci vztahujícího se k případu (unijní právní úprava). Fakticky potom odkazuje na výklad pouze dvou článků Listiny, a to článků 7 a 24.

„Připomínám, že právo na respektování soukromého a rodinného života je zaručeno v článku 7 Listiny, jehož znění je totožné se zněním čl. 8 odst. 1 EÚLP, což podle čl. 52 odst. 3 Listiny znamená, že smysl a rozsah tohoto práva musí být určovány

⁸³ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu), 6.12.2012, článek 77

⁸⁴ Stanovisko generálního advokáta Yvese Bota, 27.9.2012

s ohledem na judikaturu, kterou v tomto směru formuloval Evropský soud pro lidská práva“⁸⁵

I zde je vidět, že Listina základních práv EU má pomyslnou přednost před Evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Není tu již nijak patrné, zda advokát sympatizuje s daným dokumentem. Listina je tedy využívána jako regulérní právní akt.

2.2.3. IIDA (C-40/11)

I když bych tento případ z hlediska jeho původu nazvala multinacionálním, pochází oficiálně z Německa. Předkládajícím soudem je Správní soud v Baden-Württembergu (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg). Jedná se o spor mezi Yoshikazu Iidou a městem Ulm. Stejně jako v předchozích dvou případech se jedná o řízení o předběžné otázce.

Pan Yoshikazu Iida je státním příslušníkem Japonska a byl ženatý s Němkou. Z jejich manželství vzešla dcera, která se narodila v USA. Má tedy trojí občanství – německé, japonské a americké. Rok po narození dcery se rodina odstěhovala z USA do Německa, do města Ulm. Zde získal pan Iida povolení k pobytu díky občanství své ženy a současně získal i zaměstnání na dobu neurčitou s velmi slušným měsíčním výdělkem. Po určité době získala jeho manželka zaměstnání ve Vídni, a tedy přesunula své bydliště tam. Pan Iida zůstal v Německu. Dcera zůstala v péči obou, otec ji pravidelně navštěvoval a trávili spolu např. prázdniny. Nicméně dcera navštěvovala školu ve Vídni a její otec na ní platí každý měsíc výživné. Rok po odchodu do Vídně jeho žena prohlásila, že žijí odděleně. Problém tedy nastal s povolením k pobytu, které bylo uděleno na základě manželství. To se mu ovšem podařilo zachovat, a to z důvodu výdělečné činnosti. Pan Iida se ovšem domníval, že díky své dceři má nárok na pobytovou kartu rodinného příslušníka občana EU. O tuto kartu si tedy zažádal. Žádost byla zamítnuta a poté stala podnětem celého tohoto řízení.⁸⁶

⁸⁵ Stanovisko generálního advokáta Yvese Bota, 27.9.2012, článek 77

⁸⁶ Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak, 15.5.2012, III. Skutkový stav původního řízení

Soud tedy vznesl k Soudnímu dvoru EU předběžnou otázku. Otázek bylo fakticky celkem dvanáct. Určitá část se vztahuje k výkladu článků 2, 3, 7 a 10 směrnice 2004/38/ES, dále také ke Smlouvě o fungování Evropské unie konkrétně ke článku 6, odstavci 3. Celkem pět otázek se vztahuje přímo k Listině základních práv EU. Jedná se o dotaz k její použitelnosti v souvislosti s vnitrostátním zákonem, kterým byly provedeny evropské směrnice a ohledně výkladu článku 24 Listiny v daném případě. Tyto všechny otázky shrnul Soudní dvůr do jedné.

- Má na základě práva EU příslušník třetí země právo setrvat na území členského státu na základě Pobytové karty pro rodinného příslušníka občana EU v případě, že pečuje o dítě (občana daného členského státu EU), aby zachoval osobní vztah a přímé styky s tímto dítětem a toto dítě současně využije svého práva pohybu a přestěhuje se do jiného členského státu?

Soudní dvůr rozhodl o tom, že pokud se nejedná o případy, které jsou výslovně stanoveny ve směrnici 2004/38/ES⁸⁷ a není zde žádná jiná vazba na ustanovení unijního práva, nemůže se příslušník třetí země domáhat takto odvozeného práva pobytu, tedy odvozeného na občana EU.⁸⁸

Co se týká rozsahu odkazů Soudního dvora na Listinu základních práv EU, je to vcelku srovnatelné s předchozím případem. Soudní dvůr se opírá především o Smlouvu o fungování EU, konkrétně o články 20 a 21 a o judikaturu (např. C-127/08, C-256/11 nebo již výše zmíněný případ C-34/09). Na Listinu je odkazováno pouze díky předkládajícímu soudu, který zmínil její články 7 a 24 v předběžných otázkách. A sám za sebe zmiňuje v článku 78 pouze fakt, že Listina sama o sobě nijak nerozšiřuje oblast působnosti práva EU.⁸⁹

Stejně jako v předchozích dvou případech, ani zde nechybělo stanovisko generálního advokáta. K tomuto případu se vyjádřila generální advokátka Verica Trstejnjak. Se Soudním dvorem se plně shodla. Nicméně přidala myšlenku, že určité zastání má v tomto případě rodič v SFEU ale i v Listině základních práv EU ve člancích

⁸⁷ Tyto případy jsou obsaženy ve výše zmíněné směrnici, v kapitole III. Právo pobytu, články 12 a pro tento případ rozhodující článek 13

⁸⁸ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu), 8.11.2012

⁸⁹ Tamtéž

7 a 24. Při výše zmíněném výkladu by totiž při odepření práva pobytu za účelem udržování osobních vztahů mohlo být omezeno právo pohybu dítěte. Tento problém ale nechala generální advokátka plně na Soudním dvoru.⁹⁰ Sama totiž na druhou stranu v článku 74 svého stanoviska uvádí, že použití Listiny v oblasti omezování základních svobod je zpochybnitelné. Nicméně stejnou zpochybnitelnost uvádí i u dokumentu jakým je SFEU, článek 21. Soudní dvůr se však k tomu ve svém konečném rozhodnutí nevyjádřil.

Vůbec jako jediná z výše uvedených generálních advokátů ve svém stanovisku odkazuje i na použití Listiny v předchozích, již ukončených případech (C-256/11).

„V rozsudku Dereci Soudní dvůr tuto možnost zvážil a uvedl: „Pokud [...] má předkládající soud s ohledem na okolnosti [...] za to, že situace žalobců v původních řízeních spadá do unijního práva, bude muset přezkoumat, zda odepření práva na pobyt posledně uvedeným porušuje právo na respektování soukromého a rodinného života podle článku 7 Listiny. Pokud má naopak za to, že uvedená situace nespadá do oblasti působnosti unijního práva, bude muset provést takový přezkum z hlediska čl. 8 odst.1“⁹¹

Listinu základních práv EU postavila na první místo jako součást Unijní právní úpravy do právního rámce.⁹² Konkrétně se jedná o články 7, 24 a 51. Celkově její odkazy hodnotím spíše jako věcné, než jako odkazy, ve kterých je zřejmý postoj generálního advokáta k dokumentu této povahy navíc s ještě čerstvou právní závazností. Je vcelku evidentní, že generální advokátka se nijak nebála Listinu použít a všestranně s ní pracovat. I v tomto stanovisku se nachází střet Listiny s Evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, ze kterého jasně vyplývá, že Listina již není žádným Úmluvě podřadným legislativním aktem.

„Mimoto je třeba poukázat na skutečnost, že z článku 8 EÚLP, který je na vztahy mezi rodičem a dítětem použitelný i tehdy, pokud tito již spolu trvale nežijí v rodinném svazku, lze vyvodit obdobný závěr. Podle čl. 52 odst. 3 Listiny základních práv mají práva Listiny základních práv, odpovídající právům zaručeným EÚLP, stejný smysl a

⁹⁰ Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak, 15.5.2012

⁹¹ Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak, 15.5.2012, článek 70

⁹² Srovnávám se Soudním dvorem, který tak neučinil.

*rozsah, jaký jim přikládá EÚLP. V článku 52 odst. 3 Listiny základních práv je však i výslovně objasněno, že toto ustanovení nebrání tomu, aby unijní právo poskytovalo širší ochranu*⁹³

Závěrem této kapitoly mohu konstatovat, že jistá změna v odkazování na Listinu základních práv EU nastala. Případů v této oblasti bylo celkem deset. Po prostudování i ostatních soudních případů vztahujících se ke článku 24 Listiny mohu říci, že Soudní dvůr na dokument v určité míře ve svých usneseních a rozsudcích již odkazuje. Tato míra zhruba odpovídá rozsahu odkazů v předchozích třech případech. Je zde tedy stále cítit jistá, ale pomalu ustupující opatrnost. Ve všech stanoviscích generálních advokátů jsem odkazy na Listinu také našla. Rozsah odkazů se liší a u každého z nich je různý. Myslím, že zde záleží na osobním postoji jednotlivých generálních advokátů. Ten se může odvíjet od různých faktů jako je například značná podoba s Evropskou Úmluvou, ze které Listina mnohdy vychází, původní záměr právní nezávažnosti dokumentu, dřívější používání Listiny pouze jako podpůrného legislativního aktu.

⁹³ Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak, 15.5.2012, článek 87

3. Závěr

Zpracováním této bakalářské práce jsem se pouze utvrdila ve svém názoru, že Listina základních práv EU je dokumentem vcelku unikátním nejen díky své propracovanosti, ale i schopnosti pokrýt mnoho oblastí práva. Za její další pozitivum pokládám nadčasovost dokumentu a snahu jít s technickým pokrokem.

Úkolem této práce bylo poukázat na to, jak se promítají jednotlivé články Listiny základních práv EU v různých rozhodnutích Soudního dvora EU v současnosti, v době právní závaznosti dokumentu, ale také před Lisabonskou smlouvou, tedy v době, kdy Listina závazná ještě nebyla. Po prostudování vybraných případů jsem dospěla k tomuto závěru.

V období od samotného vzniku Listiny až po Lisabonskou smlouvu, tedy v době své právní nezávaznosti, bylo použití Listiny v podstatě výjimkou. Soudní dvůr se odkazům na tento dokument vyhýbal, protože Listina pro něj nebyla až tak potřebná a především měla od svého vzniku pouze podpůrný charakter v dané oblasti. A ani ve stanoviscích generálních advokátů nebylo využití nijak hojné. Z mého pohledu záleželo spíše na subjektivním pohledu na Listinu. Od toho se odvíjel rozsah i obsah odkazu. Někteří soudci a generální advokáti uvedli pouze strohý odkaz na určitý článek a Listinu jmenovali až na posledním místě a jiní k odkazu připojili i text nepřímo vyjadřující jejich pohled na dokument nebo na jeho právní nezávaznost.

V porovnání s obdobím před Lisabonskou smlouvou je znatelný jistý pokrok. Za největší rozdíl považuji přítomnost odkazů na Listinu základních práv EU v rozhodnutích Soudního dvora, které v době právní nezávaznosti dokumentu zcela chyběly. Je logické, že se změnou právního statusu jistá změna nastala i v odkazech nacházejících se ve stanoviscích generálních advokátů. Z polemických odkazů s alespoň minimálně přidaným názorem generálního advokáta např. na právní status Listiny se staly pouze věcné odkazy na jednotlivé články. Myslím, že z případů předchozí kapitoly je evidentní, že Listina se i prakticky změnila z legislativního aktu deklaratorní povahy na dokument odpovídající síle primárního pramene práva.

Ačkoli je můj postoj k Listině základních práv EU i po zpracování této práce převážně pozitivní, jako problém vidím samotný fakt, že možností k prosazení lidských práv u jednotlivce je v podstatě jen Soudní dvůr EU. Tedy, že v případě dovolávání se práv u vnitrostátního soudu je obvykle využíváno národních předpisů upravujících danou problematiku, případně například již zaběhlé Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. To však já osobně považuji pouze za otázku času, než se Listina základních práv EU začne promítat i do vnitrostátních soudních rozhodnutí. Dokument však nedisponuje vlastním kontrolním mechanismem a neexistuje ani druh žaloby, na základě které by se jednotlivce mohl dovolávat práv obsažených v Listině přímo u soudů Evropské unie. Aplicační působnost Listiny je tedy značně omezena. Vše tak záleží na vnitrostátních soudech, které se následně na Soudní dvůr obrací. Jednotlivci tedy mají velmi omezenou možnost stát se přímým účastníkem řízení o ochraně lidských práv před Soudním dvorem EU.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001, ISBN 80-86412-13-X

OUTLÁ, Veronika a kolektiv. *Právo Evropské unie*. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-97-0

PÍTROVÁ, Lenka a kol.. *Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora*. 1.díl, Praha: Linde Praha,a.s., 2000, ISBN 80-7201-204-5

PÍTROVÁ, Lenka a kol.. *Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora*. 3.díl. Praha: Linde Praha,a.s., 2005, ISBN 80-7201-550-8

PÍTROVÁ, Lenka a kol..*Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora*. 4.díl. Praha: Linde Praha,a.s., 2006, ISBN 80-7201-584-2

SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva, 4.vydání*. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-334-9

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU. 2. vydání*. Praha :Linde Praha, a.s. ,2008, ISBN 978-80-7201-710-2

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde Praha a.s.,2001, ISBN 80-7201-278-9

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, 2. doplněné vydání.Praha: C.H.Beck 2003, ISBN 80-7179-398-1

TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, ISBN 978-807-4003-332.

Právní předpisy

Primární prameny práva

Smlouva o založení Evropského společenství

Smlouva o fungování EU

Listina základních práv EU

Jednotný evropský akt, 1986

Sekundární prameny práva

Směrnice 2006/54/ES o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění)

Směrnice 2000/43/ES kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ

Směrnice 93/104/ES o některých aspektech úpravy pracovní doby

Nařízení 1831/2006 o zřízení nástroje pro financování podpory demokracie a lidských práv ve světě (evropský nástroj pro demokracii a lidská práva)

Vysvětlení k Listině základních práv EU (2007/C 303/02)

Odborné články

KOKOTT, Juliane; SOBOTTA, Christoph *The Charter of Fundamental Rights of the European Union after Lisbon*, 2010, ISSN 1831-4066 Dostupný na: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/15208/AEL_WP_2010_06.pdf?sequence=3

MORIJO John, 2002, *Judicial Reference to the EU Fundamental Rights Charter First experiences and possible prospects*, dostupné na: http://www.fd.uc.pt/igc/pdf/papers/john_morjin.pdf

SCHWARZ, Josef. *Protokol o uplatňování Charty základních práv Evropské unie*. Jurisprudence. 2010, roč. 19, č. 2, 16-23. ISSN 1802-3843.

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, str. 13, dostupné na: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analýza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>

Internetové odkazy

Webový portál Euroskop.cz, hlavní informační zdroj o EU na internetu v češtině: EUOBSERVER O POKRAČOVÁNÍ RATIFIKACE LISABONSKÉ SMLOUVY, 2009, dostupné na: <https://www.euroskop.cz/38/10375/clanek/euobserver-o-pokracovani-ratifikace-lisabonske-smlouvy/>

Oficiální stránky Britských listů: PÁTEK TŘÍNÁCTÉHO: IRSKÉ REFERENDUM ODMÍTLO LISABONSKOU SMLOUVU, Jan Zeman, 2008, dostupné na: <http://blisty.cz/art/41215.html>

Oficiální stránky České Televize: NĚMECKÝ ÚSTAVNÍ SOUD POSVĚTIL LISABON, ZASTAVIL ALE JEHO RATIFIKACI, 2009, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/59527-nemecky-ustavni-soud-posvetil-lisabon-zastavil-ale-jeho-ratifikaci/>

Zpravodajský portál iDnes.cz: „KLAUSOVA VÝJIMKA“ DOSTALA VE VÝBORU EVROPSKÉHO PARLAMENTU ZELENOU, 2012, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/klausova-vyjimka-dostala-ve-vyboru-ep-zelenou-fq0-/zahranicni.aspx?c=A120917_203445_zahranicni_maq

Oficiální elektronické zdroje

Oficiální stránky Soudního dvora EU

<http://curia.europa.eu/>